

UPPROP FÖR YTTRANDEFRIHET OCH DEMOKRATI

Ett manifest till Sveriges avgående och kandiderande riksdagsledamöter inför valet 2026

Om Kulturförsvaret och uppropet

Kulturförsvaret är en partipolitisk och religiöst obunden ideell förening och gräsrotsrörelse som verkar för att skydda och främja den kulturella mångfalden, yttrandefriheten och demokratin i Sverige. Med detta upprop vill vi samla ett tydligt demokratiskt åtagande inför riksdagsvalet 2026: att den som lämnar eller söker förtroendet att vara riksdagsledamot tar ansvar för yttrandefriheten, rättsstatens principer, den kulturella välfärden och de fria kunskaps- och kulturinstitutionerna.

Uppropet utgår från rättigheter och åtaganden som Sverige redan har: [Regeringsformen](#) , [Barnkonventionen](#) , [UNESCO:s konvention om mångfalden av kulturyttringar och centrala fri- och rättigheter kring press, offentlighet och kunskap](#). Det kompletteras med konkreta förslag om skola, kulturskola, folkbildning, akademisk frihet, public service och upphovsrätt. Människorättsorganisationen Civil Liberties Union for Europe (Liberties) beskriver i sin [Rule of Law Report 2026](#) en fortsatt försvagning av rättsstatens principer i flera europeiska länder. Sverige hör enligt underlaget till de länder där försvagningar har identifierats på vissa områden, även om rapporten inte beskriver dem som del av en övergripande politisk strategi.

Vår utgångspunkt

- Demokratin kräver fria institutioner och ett fritt kulturliv som kan granska, kritisera, skapa kunskap och pröva idéer utan otillbörlig politisk styrning.
- Kultur är en rättighet och en del av människors personliga och kulturella välfärd – inte enbart en utgiftspost eller ett instrument för andra politiska mål.
- Barn och vuxna ska ha reell tillgång till konst, kultur, bildning och eget skapande oavsett ekonomi, bostadsort eller funktionsförmåga.
- Den offentliga makten ska värna mångfald, armlängds avstånd, offentlighetsprincip, källskydd, akademisk och konstnärlig frihet och oberoende journalistik.

Vi riktar oss till alla partier och alla kandidater. Inför valet vill vi ha tydliga besked om hur de tänker värna dessa rättigheter och friheter under nästa mandatperiod.

Innehåll

1. Rättsstaten och det levande demokratiska samhället
2. Kulturen är en demokratisk rättighet
3. Skola, kulturskola och folkbildning
4. Fri kunskap och akademisk frihet
5. Oberoende journalistik och yttrandefrihet
6. Upphovsrätten i den digitala omställningen
7. Från löften till ansvar

1. Rättsstaten och det levande demokratiska samhället

Fri- och rättigheter, oberoende och demokratisk motståndskraft

Demokratin bygger på mer än fria val. Den förutsätter respekt för grundläggande fri- och rättigheter, oberoende domstolar, offentlig insyn och ett dynamiskt, fritt kulturliv som tillsammans med oberoende institutioner granskar makten, söker kunskap och driver det öppna demokratiska samtalet framåt.

Det fria kulturlivet fungerar som en demokratisk motor genom att ständigt utmana, väcka debatt och ge utrymme för tankar som inte ryms inom de etablerade strukturerna.

Rättsstatens principer måste också försvaras i Sverige. När nya lagar begränsar människors frihet eller integritet måste de vara väl motiverade, proportionerliga och möjliga att följa upp. Det måste finnas ett tydligt avstånd mellan den politiska makten och domstolarna. På motsvarande sätt behöver journalistik, forskning, utbildning, konst och kultur kunna verka utan otillbörlig politisk styrning.

Ett öppet samhälle behöver många röster och perspektiv. Fria medier ska kunna granska makten. Forskare och lärare ska kunna söka och förmedla kunskap. Konstnärer, kulturskapare och civilsamhällets organisationer ska kunna skapa, utmana och pröva idéer utan politiska pekpinnar. Folkbildningen och den oberoende kulturen ska kunna organisera människor och bidra till det demokratiska samtalet. När dessa friheter försvagas, försvagas också demokratins motståndskraft.

Politiken har ett ansvar för de långsiktiga förutsättningarna: lagstiftning, stabil finansiering och ett skydd för det fria ordet. Men det ansvaret får inte övergå i styrning av vilka perspektiv som får framföras, vilka frågor som får ställas eller vilka konstnärliga och journalistiska uttryck som ska anses önskvärda.

Vi kräver:

- att rättsstatens principer, de grundläggande fri- och rättigheterna och domstolarnas oberoende värnas i lagstiftning och politiskt beslutsfattande.
- att lagstiftning som begränsar grundläggande fri- och rättigheter ska vara väl motiverad och proportionerlig samt följas upp med avseende på konsekvenserna för det demokratiska samhället.
- att journalistisk, akademisk och konstnärlig frihet värnas och att principen om armlängds avstånd respekteras i relationen mellan politiken och fria medier, kultur, forskning och utbildning.

2. Kulturen är en demokratisk rättighet

Kulturell välfärd, mångfald och armlängds avstånd

Regeringsformen anger att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. För Kulturförsvaret innebär det att kulturell välfärd måste ges ett konkret innehåll i statens, regionernas och kommunernas mål, prioriteringar och uppföljning.

Sverige har också ratificerat UNESCO:s konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar. Konventionen slår fast att kulturella och ekonomiska aspekter av utveckling hör samman och att människor ska kunna delta i och få del av kultur. Den betonar samtidigt att kulturell mångfald är en förutsättning för hållbar utveckling.

Detta måste få praktiska konsekvenser. Kulturell välfärd ska inte stanna vid högtidliga formuleringar, utan omsättas i nationella, regionala och kommunala mål, budgetar och uppföljning. Armlängds avstånd ska vara en reell princip: politiken sätter ramar och fördelar resurser, men ska inte detaljstyra konstnärligt innehåll eller använda kulturinstitutioner som verktyg för partipolitisk opinionsbildning.

Kulturpolitiken ska bidra till sammanhållning genom delaktighet och mångfald. Den ska inte användas för att stänga ute grupper, tvinga fram kulturell likriktning eller göra en statligt definierad kulturkanon till norm för vilka erfarenheter och uttryck som anses höra hemma i Sverige.

Vi kräver: • att målet om den enskildes kulturella välfärd – som redan är grundlagsfäst i regeringsformen 1 kap. 2 § – konkretiseras i statens, regionernas och kommunernas faktiska verksamhetsmål samt följs upp inom respektive ansvarsområde.

- att Sverige fullt ut genomför och redovisar sina åtaganden enligt UNESCO:s konvention om mångfalden av kulturyttringar, och att resultaten görs tillgängliga för medborgarna.
- att principen om armlängds avstånd värnas och tillämpas konsekvent i kulturpolitiken, så att politiken beslutar om mål, ramar och resurser men inte styr konstnärligt innehåll eller professionella

bedömningar.

- att kulturpolitiken skyddar och främjar kulturell mångfald och lika tillgång till kulturlivet, utan krav på kulturell likriktning eller exkludering.

3. Skola, kulturskola och folkbildning

Bildning och eget skapande genom hela livet

Barnkonventionens artikel 31 erkänner barns rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det innebär inte bara rätten att ta del av konst och kultur, utan också möjligheten att själv skapa, uttrycka sig och vara delaktig i kulturlivet. För att denna rätt ska vara verklig måste alla barn ges tillgång till kultur, oavsett funktionsnedsättning, familjens ekonomi eller bostadsort. Skolan har här ett särskilt ansvar. Den når alla barn och är därför en av de viktigaste samhällsinstitutionerna för att göra rätten till kultur och bildning likvärdig.

Skolan ska ge barn och elever mer än grundläggande färdigheter i att läsa, skriva och räkna. Den ska också utveckla kreativitet, samarbetsförmåga, kritiskt tänkande och förmågan att delta i det demokratiska samtalet. EU lyfter dessa kompetenser som viktiga för aktivt medborgarskap och livslångt lärande.

Drama och andra estetiska lärprocesser ger barn och unga fler sätt att förstå, kommunicera och uttrycka sig. De kan stärka språkutveckling, kreativitet och samarbetsförmåga och samtidigt skapa utrymme för samspel, empati och gemensamt skapande. Forskning om drama- och teaterundervisning visar på betydelsen av sådana arbetssätt för elevers kommunikativa och sociala utveckling. Estetiska lärprocesser är därför en viktig del av skolans bredare bildningsuppdrag och av elevernas möjligheter att utveckla de förmågor som behövs för att delta i det demokratiska samtalet.

Konst och kultur har samtidigt ett värde i sig och ska inte behöva motiveras enbart genom sina effekter på andra områden. Kulturens betydelse märks också i människors hälsa och livskvalitet. Forskning som sammanställts av Folkhälsomyndigheten visar samband mellan deltagande i bland annat musik, dans, skapande konst och teater och psykiskt och fysiskt välbefinnande, social delaktighet och samhörighet.

Barns rätt till kultur gäller både i skolan och på fritiden. Kulturskolans tillgänglighet varierar mellan kommuner och verksamheten saknar nationell lagreglering. För likvärdighet och långsiktighet behövs ett tydligt nationellt ansvar och stabil finansiering.

Rätten till bildning upphör inte efter skoltiden. Studieförbund och folkhögskolor ger tillgång till livslångt lärande, kultur, demokratisk delaktighet och en andra chans till utbildning. Folkbildningsrådet har samtidigt varnat för ett hårt ekonomiskt tryck på folkbildningens infrastruktur.

Folkhögskolan är en del av vårt nordiska demokratiska kulturarv. Den har under lång tid förenat bildning, kultur, social gemenskap och möjlighet till demokratisk delaktighet. I Danmark erkändes

folkhögskolorna 2025 som en del av landets levande kulturarv efter en nationell folkomröstning om vilka traditioner som skulle föras in på den nationella förteckningen. Även i Sverige bör folkhögskoletraditionens betydelse för bildning, demokrati och kultur synliggöras, värnas och föras vidare.

Vi kräver:

- att en nationell kulturskolelag införs som garanterar en avgiftsfri och tillgänglig kulturskola i varje kommun, med långsiktig statlig medfinansiering.
- att alla barn och elever, från förskola till gymnasieskola och motsvarande anpassade skolformer, minst en gång per termin får möta professionell kultur och ges möjlighet till eget skapande.
- att estetiska lärprocesser ges en tydlig plats i grundskolan
- att ett obligatoriskt estetiskt ämne återinförs i samtliga gymnasieprogram.
- att den fria folkbildningen genom studieförbund och folkhögskolor värnas med långsiktig offentlig finansiering och frihet från politisk detaljstyrning.
- att folkhögskolors och studieförbunds verksamhet erkänns som kulturell och demokratisk infrastruktur och ges stabila, långsiktiga villkor.
- att den svenska folkhögskoletraditionen erkänns som levande immateriellt kulturarv och värnas för sin betydelse för bildning, demokrati och gemenskap.

4. Fri kunskap och akademisk frihet

Forskning, utbildning och lärosätenas självständighet

Fria och självständiga medier är grundläggande för en levande demokrati.

Konst, kultur, forskning och utbildning ger människor möjlighet att undersöka samhället, pröva idéer och föreställa sig andra framtider. Den akademiska friheten hör därför nära samman med yttrandefriheten, den konstnärliga friheten, folkbildningen och det demokratiska samtalet.

Akademisk frihet är inte bara en yrkesfråga för forskare och lärare. Den omfattar också studenters rätt att söka, ta emot, diskutera och kritiskt granska kunskap och förutsätter självständiga universitet och högskolor.

Institutet för mänskliga rättigheter konstaterar i sin årsrapport 2026 att Sveriges internationella åtaganden omfattar forskningens och undervisningens frihet, yttrandefriheten inom och utanför akademien, rätten till utbildning och lärosätenas institutionella autonomi. Institutet bedömer samtidigt att det svenska rättsliga skyddet är begränsat: grundlagen skyddar forskningens frihet, medan

utbildningens innehåll och lärosätenas institutionella självständighet saknar motsvarande konstitutionellt skydd.

Politiken har ansvar för forskningens och den högre utbildningens långsiktiga förutsättningar. Men den ska inte styra vilka frågor som får ställas, vilka perspektiv som får diskuteras eller vilka resultat och slutsatser som får förmedlas.

Vi kräver:

- att den akademiska friheten ges ett mer heltäckande skydd i grundlagen och högskolelagstiftningen, så att även utbildningens frihet och lärosätenas institutionella självständighet omfattas.
- att reformer för att stärka den akademiska friheten utformas i bred och inkluderande dialog där universitet och högskolor, forskare, lärare, studenter och andra särskilt berörda aktörer ges reella möjligheter att medverka.

5. Oberoende journalistik och yttrandefrihet

Offentlighet, källskydd och public service

Fria och självständiga medier är grundläggande för en levande demokrati.

Fria och självständiga medier är grundläggande för en levande demokrati. Alla människor ska, oavsett bostadsort eller ekonomiska förutsättningar, ha tillgång till tillförlitlig information, granskande journalistik och en mångfald av perspektiv. En fri åsiktsbildning gör det möjligt för människor att ta del av olika kunskaper och perspektiv, delta i det demokratiska samtalet, fatta informerade beslut och utkräva ansvar av makthavare.

Sverige har en lång tradition av grundlagsskyddad tryckfrihet och offentlighet, med rötter i 1766 års tryckfrihetsförordning. Traditionen förpliktar. Journalister måste kunna granska politisk, ekonomisk och offentlig makt utan censur, hot eller otillbörlig påverkan. Offentlighetsprincipen ger medborgare och medier insyn i den offentliga verksamheten. Meddelar- och anskaffarfriheten gör det möjligt att lämna och söka uppgifter för publicering, medan källskyddet och efterforskningsförbudet skyddar den som lämnar uppgifter till medier. Dessa skydd är avgörande för att missförhållanden ska kunna komma fram och makten granskas.

Bestämmelserna om utlandsspioneri, som trädde i kraft 2023, infördes också som tryck- och yttrandefrihetsbrott och innebär vissa begränsningar av meddelar- och anskaffarfriheten. Under lagstiftningsarbetet varnade journalist- och medieorganisationer för att förslagen kunde försvåra granskande journalistik, avskräcka källor från att lämna uppgifter och leda till självcensur. Säkerhetspolitiska behov kan motivera särskild lagstiftning, men måste alltid vägas mot yttrandefriheten, källskyddet och mediernas möjlighet att granska frågor av stort allmänintresse. Lagstiftningens konsekvenser för den fria journalistiken måste därför följas upp öppet och rättssäkert.

Public service har ett särskilt demokratiskt uppdrag att erbjuda oberoende journalistik, samhällsinformation och ett brett utbud för hela befolkningen. Oberoendet från politiska och kommersiella intressen måste skyddas långsiktigt. Det gäller både den redaktionella självständigheten, uppdragets utformning och stabila och förutsägbara ekonomiska villkor.

Vi kräver:

- att public services oberoende och samhällsuppdrag skyddas långsiktigt, med stabil och förutsebar finansiering fri från kortsiktig politisk styrning.
- att press- och yttrandefriheten, offentlighetsprincipen, meddelarfriheten och journalisters källskydd värnas och stärks.
- att konsekvenserna av bestämmelserna om utlandsspioneri för journalistik, källskydd och publiceringsfrihet följs upp transparent och att lagstiftningen ändras om skyddet för fri granskning visar sig otillräckligt.
- att Sverige fortsatt är en tydlig fristad och röst för förföljda journalister, konstnärer och dissidenter.

6. Upphovsrätten i den digitala omställningen

Transparens, självbestämmande och skälig ersättning

Ett fritt kulturliv förutsätter att konstnärer, författare, musiker, journalister och andra kulturskapare kan bestämma över sina verk och få skälig ersättning när de används. Upphovspersoners rätt till skydd för sina konstnärliga och ekonomiska intressen har också stöd i de internationella mänskliga rättigheterna. Upphovsrätten handlar därför inte bara om ekonomi, utan också om självbestämmande och om möjligheten att fortsätta skapa och verka professionellt.

Generativ AI öppnar nya möjligheter för skapande och kunskap. Samtidigt bygger tekniken i stor utsträckning på stora mängder redan existerande text, bild, musik och annat material. Den digitala utvecklingen får inte innebära att människors skapande kan användas utan rimlig insyn eller utan respekt för deras rättigheter. EU:s upphovsrättslagstiftning ger redan rättighetshavare möjlighet att under vissa förutsättningar motsätta sig att deras verk används för text- och datautvinning.

Därför är transparens avgörande. Den som har skapat ett verk måste i praktiken kunna få veta hur skyddat material används och kunna ta tillvara sina rättigheter. EU:s AI-förordning innehåller krav på AI-företag att följa upphovsrätten och redovisa information om vilket innehåll som använts för att träna vissa AI-modeller. Men lagstiftningen behöver också fungera i praktiken så att skapare får reella möjligheter till kontroll, licensiering och skälig ersättning.

AI kan dessutom användas för att efterlikna en människas ansikte, röst eller konstnärliga uttryck. Deepfakes och andra syntetiska bilder, ljud och filmer väcker därför frågor om samtycke, integritet och vem som får använda en människas identitet eller prestation. EU har infört krav på att deepfakes i

vissa fall ska märkas som AI-genererade eller manipulerade. Men frågan är större än märkning: människor behöver också ett starkt skydd mot att deras identitet och arbete används utan deras medgivande.

Detta är också en demokratifråga. När det blir allt enklare att framställa trovärdiga bilder, röster och filmer av sådant som aldrig har hänt ökar möjligheterna till manipulation och påverkansoperationer. FOI visar samtidigt att tekniska verktyg för att upptäcka fabricerat material har begränsningar. Den digitala omställningen måste därför förena teknisk utveckling med upphovsrätt, konstnärlig integritet och skydd för tilliten till det offentliga samtalet.

Vi kräver:

- att upphovsrätten och kulturskapares konstnärliga och ekonomiska rättigheter värnas när generativ AI och digitala plattformar utvecklas och används.
- att AI-aktörer omfattas av effektiva transparenskrav som gör det möjligt att få insyn i hur upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer används, bland annat vid träning av generativa AI-modeller.
- att upphovspersoner och andra rättighetshavare får reell möjlighet att påverka hur deras verk och prestationer används för att träna och utveckla generativ AI, och att användning som kräver tillstånd bygger på tydliga licenser och skälig ersättning.
- att skyddet stärks mot AI-genererad användning av människors röst, bild, identitet och konstnärliga prestationer utan deras informerade samtycke.

7. Från löften till ansvar

Uppföljning, finansiering och öppen redovisning

Rättigheter och politiska åtaganden behöver få genomslag i praktiken. Barnkonventionen är svensk lag sedan 2020. UNESCO-konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar förpliktar Sverige att vart fjärde år rapportera om vilka åtgärder som har vidtagits för att skydda och främja den kulturella mångfalden.

Kulturförsvaret vill därför flytta fokus från åtaganden till genomförande och uppföljning. Det ska gå att se hur kulturell välfärd, barns rätt till kultur, folkbildning, fria medier och självständiga institutioner faktiskt värnas i politiska beslut, verksamhetsmål och offentliga prioriteringar.

Öppenhet är en del av detta ansvar. Sveriges internationella åtaganden och den uppföljning som följer av dem ska vara tillgängliga för medborgarna och användas för att visa vad som har genomförts, vilka brister som finns och vad som återstår att göra. Uppföljning ska inte stanna vid rapportering, utan ge underlag för nya beslut och för politiskt ansvar.

Det gäller också på regional och lokal nivå. Regeringsformens mål om den enskildes kulturella välfärd och UNESCO-konventionens principer behöver få ett konkret innehåll i kulturplaner, verksamhetsmål och uppföljning. Målet måste vara att kulturella rättigheter får verklig betydelse oavsett var i landet människor bor.

Men rättigheter kräver också resurser. Den offentliga kulturfinansieringen har minskat. År 2024 motsvarade statens, regionernas och kommunernas samlade utgifter för kulturverksamhet 0,43 procent av BNP. Kulturförsvarets krav är tydligt: återupprätta 1% av BNP till kulturområdet. En långsiktig förstärkning av kulturens finansiering är en förutsättning för kulturell välfärd, konstnärlig utveckling och en jämlik tillgång till kultur i hela landet.

Politikens ansvar är samtidigt inte att styra kulturens, journalistikens, forskningens eller folkbildningens innehåll. Ansvaret är att skapa långsiktiga och stabila förutsättningar genom lagstiftning, finansiering, transparens och tydliga spelregler. Demokratins motståndskraft förutsätter fria verksamheter som kan arbeta långsiktigt också när de granskar, kritiserar eller utmanar den politiska makten. Ekonomiskt ansvar och armlängds avstånd är därför inte motsatser: politiken ska ta ansvar för förutsättningarna och respektera verksamheternas självständighet.

Vi kräver:

- att regeringen regelbundet och offentligt redovisar hur Sverige lever upp till UNESCO-konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar och vilka konkreta resultat åtagandena har lett till.
- att målet om kulturell välfärd konkretiseras i statens, regionernas och kommunernas relevanta verksamhetsmål och följs upp utifrån respektive ansvarsområde.
- att UNESCO-konventionens principer om kulturellt deltagande och kulturell mångfald omsätts och följs upp i kulturplanering på nationell, regional och lokal nivå.
- att den offentliga finansieringen av kulturområdet långsiktigt höjs till minst 1 procent av BNP, så att kulturell välfärd och en jämlik tillgång till kultur kan säkras i hela landet.
- att offentligt finansierade verksamheter inom kultur, folkbildning, medier, utbildning och forskning ges långsiktiga och stabila förutsättningar som värnar deras självständighet och principen om armlängds avstånd.

Vårt gemensamma demokratiska kulturarv Yttrandefriheten, offentlighetsprincipen, den fria journalistiken, den konstnärliga och akademiska friheten, folkbildningen och allas möjlighet att delta i kulturlivet är delar av ett demokratiskt kulturarv som Sverige har starka skäl att värna. De har vuxit fram genom lagstiftning, institutioner, folkrörelser och politiska beslut. De behöver försvaras, finansieras och utvecklas också för framtiden.

Inför valet 2026 uppmanar vi därför riksdagens partier, sittande ledamöter och kandidater att offentligt ta ställning till kraven i detta upprop och redovisa hur de avser att omsätta dem i praktisk politik under mandatperioden 2026–2030.